

17 mai 1943 i Albert Hall.

Mange nasjoner, - kanskje de fleste, - har i tidens løp gjennomlevet trengsels-tider, da nasjonen ikke var fri og selvstendig, men mer eller mindre måtte bøye seg under fremmed makt og herredømme. Men var folket et frihets-elskende folk, som var glad i sitt land og sin historie, og vernet med de midler som stod til dets om sin rett til å leve sitt eget nasjonale liv og radighet om sitt sprog og sin kultur, så randt en dag frihetens sol for et slikt folk. Og denne dag ble siden feiret som en minnedag, - en frihets-og nasjonal festdag.

Slik er det også 17 mai har vært og er for oss nordmenn.

I over 100 år er den blitt feiret som en minnedag om hva våre forfedre utførte på Eidsvoll i 1814. Men ~~ikke~~ ^{inidertid} livskraftig folk kan ikke bare leve på minner. Det må også gjennom sin egen innsats vise at det ikke bare hedrer de falnes minne, men at det fortsetter fremad og alltid fremad.

Det er det Björnson peker på når ^{han} sier:

Först reises sten over heltens ben.

Derved så mindes hvad stort han gjorde.

Men inden kvelden vi seil må heise.

Ei döde hefter på livets reise.

Ethvert folk har plikt på seg til å verne om folkets og landets minner. Enten disse er lyse eller mørke, enten de er

glade eller triste så er det de, slynget sammen fra generasjon til generasjon, som utgjør vår historie.

Men historien må ikke bli noen sovepute, hvor nasjonen kan slå seg til ro med, at så og så store ting har fedrene utført, og derfor kan vi godt ta oss en hvilepause. Historie og minner skal tvert imot virke ansporende på etter-slektens vandrings fram mot landets sikkerhet og bedre menneske-kår.

Og i denne ånd har vår 17 mai for det meste vært feiret.

Det norske folk har 17 mai hedret Eidsvoll-mennenes minne. Det var de som la grunnlaget for et fritt Norge. Men Eidsvolls-grunnloven fastslo ikke bare Norges frihet og selvstendighet, den var også i seg selv et åndens og tankenes storverk, som pekte framover og utover de forhold som hersket i Europa på den tid.

Den var båret fram av tanker og prinsipper som var i slekt med de beste og edleste motiver for den store franske revolusjon, og for den nord-amerikanske selvstendighets-erklæring av 4 juli. 1776

Det er nemlig ikke bare proklameringen av Norges frihet og selvstendighet i Grunnlovens første paragraf som er det store og bemerkelses-verdige. Av like så stor betyd-

ning er det, at den legger til rette grunnlaget for folkestyrets, demokratiets videre utvikling i vårt land.

Det kan vel ~~vi~~ påvises mangler og lakuner i det demokrati som Eidsvolls-verket instituerte, men som vi alle vet, er ingen ting fullkommen eller har full gyldighet gjennom alle tider og alle forhold. Det måtte bli de kommende generasjoners oppgave å rette på mulige mangler etter hvert som utviklingen i vårt land og verden forøvrig skred fram. Hovedsaken er at Eidsvolls-mennene staket ut den riktige demokratiske retningslinje for vårt folk. Derved ble vårt lille, og da så fattige land, et mønster for andre, og vår Grunnlov en frihetens lys-søyle i en mørk og reaksjonær tid.

17 mai-dagen er derfor i stor utstrekning blitt en vokter for friheten, og et utgangspunkt for vårt folks framskritt på nær sagt alle områder. Fra 1814 og til våre dager er det 17 mai som har bidratt mest til at vårt folks nasjonale, kulturelle og sosiale milepeler stadig er blitt flyttet framover mot lengere og høyere mål.

Når jeg sier dette, så er det ikke ment som en undervurdering av alle de andre faktorer som har vært medvirkende

til

den utvikling som har funnet sted. Jeg sier det for å understreke, at det ~~er~~ kun ^{vi} ly av friheten og på et nasjonalt grunnlag at alle de andre faktorer har kunnet gjøre sin innsats.

Blik har det vært, men slik er det ikke lenger i Norge.

I dag står flaggstangen naken utenfor Eidsvollsbygningen.

I dag må minnet om Eidsvolls-verket ikke feires i Norge, og ord om frihet og framtidsmål i et selvstendig Norge må ikke sies høyt og åpent.

I tre år har Norge vært terrorisert og utplyndret av utenlandske soldater. En fremmed makt har forsøkt å myrde den frihet som Norge selv vant seg ved Grunnloven av 17 mai 1814.

De har forsøkt ~~de~~, men de har ikke maktet den oppgaver og vil heller aldri makte den. De har okkupert landet og besatt det militært, men det norske folk har de ikke vunnet, ^{år}långt mindre overvunnet. Og folkets frihetsvilje er sterkere nå enn før 9 april 1940.

Det norske folk, - hjemmefronten, - har ikke kunnet føre kampen med krigens våpen. I så måte har den vært våpenløs. Men de våpen som den har hatt til sin rådighet, er gamle og prøvede i kamp for hjem, fedreland og frihet. Det er samhold, troen på retten og rettferdighetens sak, og viljen til å ofre alt, ja, seg selv for landets og folkets frihet.

Med disse våpen har hjemmefronten inntil videre ført kampen mot overfallsmenn og forrædere, men vær sikker, det kommer en dag da det norske folk ved siden av disse våpen, - som for-övrig aldri ^{må} ~~skal~~ mangle i noen ærlig nordmanns rustning, - også vil få andre våpen i hende.

Det har vært en fryktelig tid for det norske folk disse tre årene. Men vi må også erkjenne at det er en stor tid hele verden nå gjennomlever. Den krig, som i dag ryster hele verden, er ikke bare en kamp om makt for det ene land eller for den ene mann. I virkeligheten er det en kamp mellom demokrati og diktatur, og avgjørelsen, resultatet, vil være avgjørende for folkets kår i alle land i lang, lang tid framover.

Det er så ofte blitt hevdet, at demokratiet har mange mangler, og at det kan føre til forsumpning og korrumperte forhold i et samfunn. Jeg tror slike klager for det meste er kommet fra hold, som har satt egen-interessene over felles-interessene, og som for seg selv resonnerer som så, at bare jeg har full frihet til å gjøre hva jeg vil, så er det det samme om min frihet skader andre.

Vi vet alle, at alt, selv det ypperste, det mest fullkomne kan misbrukes, og friheten danner i så henseende ingen unntagelse. Men dette forhold ^{gir} ~~gjør~~ ikke noe grunnlag for kravet om fri-

hetens opphevelse. En skal som kjent ikke slå barnet ut med vaskevannet. Tar en friheten vekk fra et samfunn, så går en dermed over til diktaturet. Det finnes ingen middelvei mellom demokrati og diktatur.

Demokrati og diktatur er så vesensforskjellige, og jeg kan ikke her gi meg til å nærmere definere denne forskjell. Det er bare et forhold som jeg vil få lov til å feste oppmerksomheten ved, og det er, at demokratiet kan lett tilpasses og utvikles etter som folkets kulturelle og politiske modenhet og den naturlige utvikling krever det.

Diktaturet derimot, hvis det overhodet skal bestå som samfunnsform, kjenner ingen annen utvikling enn stadig mer anvendelse av brutal makt og terror. Skal diktaturet opprettholdes, tør den som har gjennomført det, ikke slappe av på maktanvendelsen. Han har ^{nemlig} grepet en ulv i ørene, og tør ikke slippe taket av frykt for selv å bli revet ihjel.

Fra hvilket hold det enn för har vært klaget over demokratiets mangler, og bevisst eller ubevisst har vært kjelet for diktaturet, så tror jeg at disse tre års erfaringer har overbevist alle om at det er diktaturet og diktatur-mentaliteten, som er årsaken til den verdens-ulykke vi nå gjennomlever.

Derfor må diktatur-maktene beseires og uskadeliggjøres.

Vi har alltid trodd på vår saks endelige seier, og vi er nå mere sikre i vår tro enn noen gang før. Sluttoppgjøret både med overfallsmennene og forræderne nærmer seg for hver dag som går.

Vistnok er Tyskland sterkt enda, militært og teknisk, men denne styrke er ikke stigende. Den er dalende, og vil til slutt helt visne bort. Hitler har vel allerede måtte avskrive drømmen om verdens-herredømmet, og lynkrigens seire med den etterfølgende utplyndring av hærtatte land kan ikke lenger brukes som oppstramning for det tyske folk. Det er fryktens og løgnens propaganda som Hitler og Göbbels nå bruker, for å drive det tyske folk fram til fortsatte kamper, i en krig som allerede er uhjelpelig tapt.

Det tyske folk har ennå ikke fått øynene opp for, at det ikke er Tyskland det ~~søker~~^{skal} ~~redde~~^{redde} med sine fortsatte blods- og døds-ofre.

Den nazistiske løgn-propaganda og krigsforherligelse, sammen med et systematisk angiver- og terror-system, har satt en trollsplint i det tyske folks øyne.

De har derfor hittil ikke maktet å se, at det er Hitler og den bande av løgnere og sadistiske personer som grupperer

seg om ham, som har ført Tyskland ut i ulykken.

Hitler og hans nærmeste hjelpere forstår, at en fryktelig, men vel-fortjent gjengjeldelse nærmer seg. Og så forlanger de, at det tyske folk skal ofres, for at denne gjengjeldelse kan forhales så lenge som mulig.

Det tyske folk vil en gang forstå, at de ^{selv} ~~er~~ nødt til å bære følgene av sin medskyldighet i Hitlers verdens-forbrytelse.

For Norge er denne 17 mai den fjerde i ufrihet under tysk åk, og vi håper alle at det må bli den siste under slike forhold.

Vi vet at vanskene har øket, og fremdeles vil øke for det norske folk, så lenge tyskerne har makten i Norge.

Riktig nok vet vi, at varigheten av krigen og okkupasjonen ikke vil ha noen innflytelse på det norske folks troskap mot Konge og fedreland, og til de prinsipper 17 mai-Grunnloven er et uttrykk for. Denne troskap vil ikke svikte, selv hvor hårde påkjenningene og prøvelsene blir. - Denne troskapen er likeså bergfast forankret i det norske folks hjerter som ^{ovre} er det i selve Norge.

Men likevel vet vi at mangel på nok og passende ernæring, utilstrekkelig klær og skotøy, dårlig forsyning av brensel,

vansker med å skaffe de nødvendige midler til renslighet og renhold, og dessuten en sterkt begrenset adgang til medisiner og legemidler alltid følger i krigens fotspor. Værst stilt i så henseende er de folk som tyskerne har undertrykt og utplyndret. Tyskerne betrakter seg ^{jo} selv som Europas "Herrefolk", som har rett til å utplyndre andre folk. Vi husker alle Görings kyniske uttalelse, at hvis folk i Europa var nødt til å sulte, så skulle det i allfall ikke bli tyskerne.

Jo lengere slike forhold varer, jo mere sliter det på de undertrykte folks fysiske styrke. Aller værst er det for barn og oppvoksende ungdom. De kan bli satt tilbake i utvikling, ja, det kan gå så langt at de får en helseknekk for livet.

Jeg vil ikke uttale meg om hvorvidt forholdene i Norge er sådanne at de har ført eller vil føre til slike resultater. Men at stillingen forsyningsmessig sett er vanskelig, og at den på sine steder og for deler av vårt folk er værre enn det, og at den vil forværres jo lenger tyskerne får anledning til å skalte og valte i Norge, er noe vi ^{alle er klar over} ~~ikke kan se bort fra~~.

En må videre være klar over, at jo lenger tyskere og quislinger får anledning til å terrorisere vårt folk og vårt land, desto sterkere og mere inn-ett blir hatet mot overfallsmennene og forræderne.

Vi som oppholder oss i et fritt land, og nyter alle demokratiets friheter og rettigheter, har vel litt vanskelig for å sette oss inn i hvorledes tyskernes og quislingenes framferd føles av det norske folk. Norsk lov trampes under føtter, massearrestasjoner av norske kvinner og menn, pinsel og tortur av de arresterte, og nedskyting av gisler, - alt uten lovhjemlet forhør og dom. Når dertil kommer, at det norske folk daglig må være vitne til all den korrupsjon og øg råttenskap som brere seg i administrasjonen og blandt quislingene innbyrdes, så forstår en at hatefulle tanker om selvtækt og hevn mer og mer kan få makt over sinnene.

Jo lenger disse forhold varer, jo vanskeligere vil det bli å forhindre at plutselige eksplosjoner og uoverlagte handlinger kan finne sted.

Det norske folk må imidlertid holde fast ved, at i et fritt Norge må lov og rett herske.

Alle forbrytelser, alle overgrep og all hjelp til tyskerne, direkte eller indirekte, i deres lov- og folkerettsstridige framferd i Norge vil bli strengt straffet. Men forhør og straff må skje i rettslige former og i overensstemmelse med norsk lov.

Disse forhold jeg her har pekt på gjør at vi alle, både i og utenfor Norge, samler oss i et felles ønske og en felles vilje om å nå fram til en seierrik avgjørelse, og derved full

frihet og full selvstendighet for vårt fedreland så snart som mulig.

Jeg vil imidlertid understreke så sterkt jeg kan, at vi må være forberedt på at det vil ikke bli bare lette og sorgløse dager etter at landet er vunnet tilbake.

Det er så meget som er revet ned og lagt öde i Norge i disse 3 år, ^{sa' det må} ~~at det vil~~ til både hårdt arbeid og trofast samhold, - kanskje også forsakelse, for å rette det som vrangt er og reise det som ^{velt} ~~rett~~ er.

Og ikke bare det. Over hele den allierte verden reiser kravet om at ut av krigens helvete må det stige fram en ny og bedre verden. En verden hvor trygghet og rettferdighet, - nasjonalt og sosialt, - er sikret både nasjoner og individer. En verden hvor felles-interessene har avløst enkelt-interessene, og hvor enhver kan sitte trygt, om ikke under sin vinstokk og sitt fikentre, så dog i sitt eget hus og hjem, eller på den jord som en har ervervet seg retten til ved sitt arbeid i sitt ansikts sved.

Norge var för 9 april godt på vei mot mange av de mål som nå stilles opp av andre nasjoner. Vi ble i mange henseender regnet for et foregangsland.

Det det gjelder om for det norske folk er å vinne igjen det som er tapt under krigen og okkupasjonen, og dertil å

nå enda lenger fram på den vei som fører mot trygg folke-lykke.

Men, som jeg allerede har sagt, det blir ikke lette oppgaver. Under arbeidet med å løse disse har vi imidlertid en del gode eksempler å se hen til og hente styrke og utholdenhet fra.

Det er for det første Sidsvolls-mennenes gjerning, og det arbeid som ble utført av de første generasjoner etter 1814. Det var landets frihet og selvstendighet som også da stod på spill. Og det var den økonomiske gjenreisning da som nå. Det var ytterst vanskelige forhold våre forfedre var stilt overfor. Deres hjelpemidler var små og fattige i forhold til dem som nå står til vår rådighet. Men de løste de oppgaver de stod overfor på en måte som etterslekten hadde all grunn til å takke dem for.

Så har vi hjemmefrontens heltemotige kamp i denne trengselens tid. Den har arbeidet under vanskeligere forhold enn det noensinne tidligere har hersket i Norge. Men tross det har den aldri tapt hverken troen eller motet. Den har tatt opp sin byrde for landets skyld, og jeg er sikker på at den ikke vil legge den ned, men bære den fram til målet er nådd.

Og så har vi den innsats som allerede er ydet i kampen for å verne Norge, og for å vinne det tilbake.

Vi har de norske soldaters og frivilliges kamp i Norge. Vi har våre sjöfolks heltemotige innsats for å bringe

forsyninger fram til krigsskueplassene, og vi har våre vepnede styrkers deltagelse i den aktive krigsførsel.

De nordmenn som har deltatt eller deltar i disse kamper, hver på sitt område, har ved sitt mot og sin oppofrelse vist, at vårt folk, tross den lange fredsperiode det har gjennomlevet, er et sterkt folk, som, - når det røyner på, - er rede til et hvert offer når det gjelder frihet og fedreland.

Tusener av disse jeg her har nevnt, har ofret sitt liv for Norge. Mange av dem kviler i fremmed jord, og enda flere har funnet sin grav ute på de forskjelligste verdenshav, hvor de i død og dåd tjente Norge til sin siste stund.

Norske kvinner og barn kan derfor ikke i framtiden legge blomster på deres grav. Men det betyr ikke at de og deres gjerning er glemt.

For alle dem som har ofret det dyreste et menneske rår over, - livet, - vil det norske folk berede en heltekirkegård i sin historie og i sin takknemlige erindring. Og denne kirkegård vil kommende slekter verne om, lenge etter at andre såkalte heltekirkegårder er jevnet med jorden og glemt av alle.

Alle disse jeg her har nevnt har gjort sitt arbeid for Norge, eller står midt oppe i det. Vi takker dem for deres gjerning, og for det eksempel de har gitt oss og etterslekten ved

å holde mål i en vanskelig tid.

Og skulle så ikke det norske folk klare gjenoppbyggingens tunge og vanskelige oppgave, når Norge igjen er et fritt land og folket påny er herre i sitt eget hus?

Jo, jeg er sikker på det. Den kraft og utholdenhet som er vist i disse år sier oss, at ingen oppgave, intet problem, vil være for tungt eller for stort for et samlet og et enig folk.

Vi som i dag befinner oss utenfor Norge, vi er ikke bare i tankene og i drømmene, men også i virkeligheten, stadig på reise hjemover. Etter hvert som seirens dag nærmer seg, flyttes også vi nærmere og nærmere vårt hjem og fedreland.

Vi vet hvordan det fortoner seg når en ute fra havet nærmer seg Norge.

Det første en ser av landet er bare fjell i fjell, - fjellgaren rundt hele Norge. Hele landet synes stengt og lukket.

Men reisen fortsetter, og etter hvert som en kommer nærmere viker fjellene likesom til side, og landet åpner seg mer og mer.

Det blir kløfter og skar i fjellgaren, og disse blir igjen til brede dalfører med vakre lier, kranset av grønne skog-

åser. Og bak dette igjen blånende fjell, som står vakt om nye luer
og brede bygder, og skoger og fjellheier like inn i uendeligheten.

Dette er Norge!

Og slik vil vi ^{også} finne landet en dag, rensset og befriet
fra tysk og norsk utøy, stålsatt og herdet i lidelsenes hårde skole.

Og folket vil samlet gå inn for en ny 17 mai-gjerning
for å reise og verne dette

Vårt fagre heimlands slott, som ~~Harborg~~ ^{Kalden}
~~Det land og kavn.~~ ^{vårt fedreland.}

~~Og som det er vides ned,~~

~~Alt fagar led for led,~~

~~Det byggjast skal i fred~~

~~At våre born.~~

Og til dette vil vi
idag knytte det håp,
og det varme ønske,
at vårt folk må få
nytte den lykke, når
denne silvetid er forbi,
å kunne bygge og
arbeide i fredens hegn,
i en uendelig rekke av
slekkeled, framover i den
komende tid.